

Innhold

Forord – 9. utgave	9
1 Økonomi og bedrift	11
1.1 Bokens organisering	11
1.2 Det økonomiske fagområdet	13
1.3 To grunnleggende forutsetninger i økonomisk teori	17
1.4 Alternativkostnaden	22
1.5 De bedriftsøkonomiske hoveddisipliner	23
1.6 Organisasjoner	25
1.7 Industribedriften	27
1.8 Den tjenesteytende virksomhet	27
1.9 Handelsbedriften	28
1.10 Bedrift, virksomhet og foretak	28
1.11 En oversikt over ulike uttrykk og begreper som er drøftet i kapitlet	29
2 Verdiskapning, mål og beslutninger	33
2.1 Strategi og verdiskapning	33
2.2 Verdiskapning i det offentlige	37
2.3 Mål, valg og beslutninger	38
2.4 Bedrifters økonomiske målsetting	41
2.5 Mål i offentlig virksomhet	44
2.6 Et globalt marked	46
2.7 Muliggjørende teknologier	47
2.8 Den datadrevne teknologien – digitaliseringen	48
2.9 Valg av selskapsform	50
2.10 Konsern	56
2.11 Flernasjonale selskaper	58
2.12 En oversikt over ulike uttrykk og begreper som er drøftet i kapitlet	58
3 Styring, digitalisering, bærekraft og etikk	61
3.1 Økonomistyringssystemet	61
3.2 Informasjonssystemene og digitaliseringen av interne arbeidsprosesser og aktiviteter	62
3.3 Innovasjon og entreprenørskap	65
3.4 Bærekraft	67
3.5 Samfunnsansvar	71
3.6 Etikk	73
3.7 Arbeidsmiljøloven	76
3.8 Historien om en bedrift: SMåFOLK	77
3.9 Hva kan oppstarten av SMåFOLK lære oss?	78
3.10 Risiko og avkastning	80
3.11 En oversikt over ulike uttrykk og begreper som er drøftet i kapitlet	80

4	Inntektsdannelsen og konkurranseformer	83
4.1	Behov, ønsker og etterspørsel	83
4.2	Konkurranseformer og markeder	84
4.3	Teknologien som konkurransekraft	89
4.4	Markedsføringsbegrepet	90
4.5	Markedsføringens arbeidsbetingelser	91
4.6	Bedriftens konkurransemidler	92
4.7	Produktet	92
4.8	Pris	93
4.9	Plass (distribusjon)	100
4.10	Påvirkning	101
4.11	En oversikt over ulike uttrykk og begreper som er drøftet i kapitlet	103
5	Bedriftens kostnader	107
5.1	Hva er kostnader?	107
5.2	Tidsavgrensninger (periodiseringer)	108
5.3	Kostnadsgruppering	112
5.4	Varekostnader	113
5.5	Lønnskostnader	115
5.6	Driftskostnader og salgs- og administrative kostnader	123
5.7	Avskrivninger – metoder	123
5.8	Avskrivninger med utrangeringsverdi (restverdi)	129
5.9	Saldoavskrivninger og saldogrupper	130
5.10	Finanskostnader	131
5.11	Kalkulatoriske kostnader	131
5.12	Merverdiavgift (moms)	134
5.13	En oversikt over ulike uttrykk og begreper som er drøftet i kapitlet	136
6	Finansregnskapet	139
6.1	Hva er et regnskap?	139
6.2	Finansregnskapet	140
6.3	Balansen	142
6.4	Eksempel – AS Plastkomponenter	143
6.5	Gruppering av balansen	146
6.6	Resultatregnskapet	150
6.7	Gruppering av resultatregnskapet	150
6.8	Sammenhengen mellom resultatregnskap og balanseregnskap	153
6.9	Noter til regnskapet	154
6.10	Kontantstrømoppstilling	155
6.11	Årsberetning (Styrets beretning)	155
6.12	Revisors beretning	155
6.13	Miljørapport og miljøregnskap	156
6.14	Hva er eiendelene verdt?	158
6.15	Kommunal og statlig regnskapsførsel	160
6.16	En oversikt over ulike uttrykk og begreper som er drøftet i kapitlet	160
7	Analyse av finansregnskapet	163
7.1	Tradisjonell regnskapsanalyse	163
7.2	Rentabilitetsanalyser	164
7.3	Totalkapitalens rentabilitet	164

7.4	Resultatgraden og total kapitalens omløpshastighet	167
7.5	Egenkapitalens rentabilitet	170
7.6	Driftsmarginen	171
7.7	Avkastning på sysselsatt (anvendt) kapital	172
7.8	Likviditetsanalyser	173
7.9	Likviditetsgrader	174
7.10	Arbeidskapitalen	177
7.11	Forhold som påvirker likviditeten	183
7.12	Finansierings- og soliditetsanalyser	185
7.13	Årsaker til dårlig finansieringsstruktur og soliditet	188
7.14	Kontantstrømanalyser	188
7.15	Skjulte reserver	190
7.16	En oversikt over ulike uttrykk og begreper som er drøftet i kapitlet	191
8	Kostnadsforløp og kostnadsstruktur	195
8.1	Kostnader og aktivitetsnivå	195
8.2	Faste kostnader	196
8.3	Variable kostnader	198
8.4	Bedriftens totale kostnader	201
8.5	Grensekostnader	202
8.6	Det relevante kapasitetsintervallet	208
8.7	Flere kostnadsbegreper	210
8.8	Behovet for enhetskostnader	211
8.9	Kostnadsstruktur i nettselskaper	212
8.10	Stordriftsfordeler	213
8.11	Alternativkostnaden	215
8.12	En oversikt over ulike uttrykk og begreper som er drøftet i kapitlet	217
9	Inntekter, kostnader og resultat – modeller	221
9.1	Grenseinntektsbegrepet og profittmaksimering	221
9.2	Pris- og mengdetilpasning ved monopol – grafisk metode	222
9.3	Mengdetilpasning i et marked med fullkommen konkurranse – grafisk metode ..	229
9.4	Prisdifferensiering	231
9.5	Optimal tilpasning med konstant variabel enhetskostnad	233
9.6	En oversikt over ulike uttrykk og begreper som er drøftet i kapitlet	233
10	Produktkalkulasjon. Prinsipper og metoder	237
10.1	Direkte og indirekte kostnader	237
10.2	Forkalkyler og etterkalkyler	239
10.3	Selvkostprinsippet	239
10.4	Divisjonskalkulasjon	241
10.5	Ekvivalenskalkulasjon	242
10.6	Tilleggs kalkulasjon etter selvkostprinsippet	244
10.7	Eksempel på tilleggs kalkulasjon etter selvkostprinsippet i industribedriften	248
10.8	Bidragsprinsippet	251
10.9	Tilleggs kalkulasjon etter bidragsprinsippet	253
10.10	Bidragskalkulasjon eller selvkostkalkulasjon?	256
10.11	Kalkyleobjekt	257
10.12	Eksempler på virksomhetstyper og kalkulasjonsmetoder	258
10.13	Fordelingen av de indirekte kostnadene	258

10.14	Kostnadsgrupper	259
10.15	Kostnadsfordelingen til kostnadsgrupper	260
10.16	Aktivitetsbasert kalkulasjon (ABC)	261
10.17	En oversikt over ulike uttrykk og begreper som er drøftet i dette kapitlet	261
11	Kalkulasjon i industribedriften	267
11.1	Industribedriften	267
11.2	Krav til kalkulasjonsmetodene i industribedriften	270
11.3	Kostnadsdokumentasjon	271
11.4	Mer om kostnadsdokumentasjon av vareforbruket	273
11.5	Eksempel – utarbeidelse av kalkyle basert på tilleggskalkulasjon	275
11.6	En oversikt over ulike uttrykk og begreper som er drøftet i kapitlet	280
12	Kalkulasjon i tjenesteytende virksomheter	283
12.1	Den tjenesteytende bedriften	283
12.2	Krav til kalkulasjonsmetodene i tjenesteytende virksomheter	286
12.3	Eksempel – utarbeidelse av faktureringsgrunnlag i et revisjonsselskap	287
12.4	Mål for kapasitet	288
12.5	Eksempel – utarbeidelse av timekalkyle basert på salgbar tid	289
12.6	Kostnadsdokumentasjon i en tjenesteytende bedrift	291
12.7	Offentlig tjenesteproduksjon	292
12.8	Kalkulasjon i offentlig tjenesteproduksjon	294
13	Kalkulasjon i handelsbedrifter	301
13.1	Handelsbedriften	301
13.2	Kalkulasjonsgrunnlaget og avansen	305
13.3	Bruttoavansen	306
13.4	Bruttofortjenesten	307
13.5	Bruttofortjeneste og dekningsbidrag	308
13.6	E-handelsbedrifter og kalkulasjon	309
13.7	En oversikt over ulike uttrykk og begreper som er drøftet i kapitlet	312
14	Prissetting	315
14.1	Verdiskapning og kunde verdi	315
14.2	Generelt om pris og kostnader	316
14.3	Prissetting på kort og lang sikt	318
14.4	Markedsbasert pris	320
14.5	Kostnadsbasert prissetting	320
14.6	Prissetting av engangsordrer	322
14.7	Prissetting i tjenesteytende virksomheter	324
14.8	Målpris og målkostnadskalkulasjon	325
14.9	En oversikt over viktige uttrykk og begreper i kapitlet	327
15	Kostnad – resultat – volumanalyse	329
15.1	Grunnleggende om KRV-analyser	329
15.2	Eksempler med KRV-analyser	332
15.3	Nullpunktsanalyse i envareproduksjon	335
15.4	Nullpunktsanalyse i flervarebedrifter	340
15.5	Nullpunktsanalyse i handelsbedrifter	343
15.6	Målsatte driftsinntekter	344

15.7	Konsekvensene av endret produktmikks	344
15.8	Kostnadsstruktur og overskuddsstabilitet	346
15.9	Driftsgiring	348
15.10	Trend mot mer faste kostnader	349
15.11	Begrensende forutsetninger ved bruk av KRV- og nullpunktsanalyser	350
15.12	Et eksempel på bruk av nullpunktsanalyse i en handelsbedrift	351
15.13	En oversikt over ulike uttrykk og begreper som er drøftet i kapitlet	352
16	Produktvalg	355
16.1	Bedriften har ledig produksjonskapasitet	355
16.2	Innskrenkninger	356
16.3	Produktvalg når det eksisterer én falskehals	358
16.4	Produktvalg når det samtidig eksisterer flere flaskehals	361
16.5	Løsning av lineære programmeringsproblemer ved hjelp av Excel	366
16.6	En oversikt over ulike uttrykk og begreper som er drøftet i kapitlet	368
17	Investeringsanalyse	371
17.1	Investeringstyper	371
17.2	Investeringsprosessen	372
17.3	Investeringsprosjektets kontantstrøm	374
17.4	Investeringsprosjektets økonomiske levetid	375
17.5	Nærmere om investeringsprosjektets kontantstrømmer	376
17.6	Andre forhold som påvirker kontantstrømmene positivt	378
17.7	Eksempler på budsjettering av kontantstrøm	379
17.8	Tilbakebetalingsmetoden (pay back-metoden)	381
17.9	Pengenes tidsverdi (finansmatematikk)	382
17.10	Lønnsomhetsberegninger ved hjelp av diskonterte kontantstrømmer – kalkulasjonsrenten	388
17.11	Nåverdimetoden	388
17.12	Internrentemetoden	390
17.13	Annuitetsmetoden	392
17.14	Eksempler på ulike investeringskalkyler	393
17.15	Investeringer i offentlig virksomhet	395
17.16	Beregning av netto nåverdi ved hjelp av regneark (Excel)	396
17.17	En oversikt over ulike uttrykk og begreper som er drøftet i kapitlet	397
18	Outsourcing, relevante kostnader og beslutningsproblemer	401
18.1	Hvorfor og når velges outsourcing?	401
18.2	Spørsmål som må besvares før en outsourcingbeslutning tas	403
18.3	Utfordringer knyttet til outsourcing	404
18.4	Relevante kostnader	405
18.5	Differansekostnader	408
18.6	Ulike outsourcingbeslutninger	409
18.7	Kvalitative forhold	412
18.8	En oversikt over viktige uttrykk og begreper i kapitlet	413
19	Planlegging og budsjettering	415
19.1	Bedriftens tre planleggingsnivåer	415
19.2	Strategi – noe mer enn en plan	416
19.3	Den taktiske planprosess – årsbudsjetten	420

19.4	Organisering av budsjettarbeidet	421
19.5	De enkelte delbudsjetter og budsjettsammenhengen	422
19.6	Hovedbudsjettene	428
19.7	De budsjettmessige sammenhengene	433
19.8	AS Handel – et budsjetteringseksempel	434
19.9	En oversikt over ulike uttrykk og begreper som er drøftet i kapitlet	440
20	Driftskapitalbehov, Just in Time og beholdningskontroll	443
20.1	Driftskapital	443
20.2	Driftskapitalberegninger ved hjelp av nøkkeltall	444
20.3	Prosent av salg-metoden	445
20.4	Kapitalrasjonalisering	447
20.5	Just in Time-filosofien	448
20.6	Verdiskapning og ressursbruk	449
20.7	JIT i industribedriften	450
20.8	JIT og produktkalkulasjon	452
20.9	JIT i handelsbedrifter og tjenesteytende bedrifter	455
20.10	Innkjøp basert på JIT	455
20.11	Ulemper med JIT	458
20.12	Kontinuertlige forbedringer og kvalitet	458
20.13	Lean	460
20.14	Kostnader knyttet til lagerhold	461
20.15	Optimal bestillingsmengde	463
20.16	Optimalt bestillingspunkt	467
20.17	En oversikt over viktige uttrykk og begreper i kapitlet	470
21	Styring, oppfølging og kontroll	473
21.1	Virksomhetens styringsløyfe	473
21.2	Driftsregnskapet	474
21.3	Ulike former for driftsregnskap	474
21.4	Likviditetsstyring	476
21.5	Prestasjonsmåling	477
21.6	Avviksanalyse	480
21.7	Rapportering overfor de ansatte	481
21.8	Benchmarking	481
21.9	Bærekraftrapportering	484
21.10	Strategisk ledelse og styring blir viktigere	485
21.11	En oversikt over ulike uttrykk og begreper som er drøftet i kapitlet	487
Stikkord	.....	488